

29/11

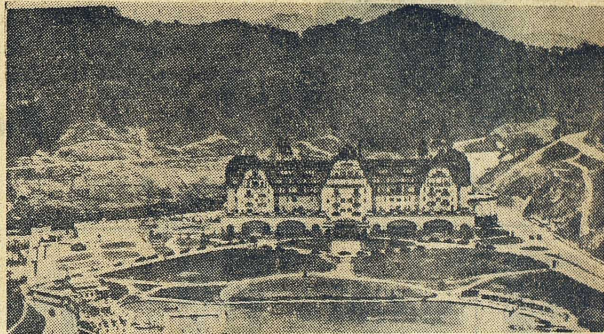
Med denna glada min ackompanjerade president Truman sin utrikesminister Marshalls namnteckning på Riopakten av den 2 september 1947. Presidentens granne vid bordet är en av de sydamerikanska delegaterna.

SYDAMERIKA OCH USA

I VÅR TID

Av HERBERT TINGSTEN

Hotell Quitandinha utanför Rio de Janeiro, Sydamerikas luxuösaste hotell och mötesplatsen för 1947 års konferens mellan Nord- och Sydamerikas stater.

THEODORE och Franklin Roosevelt företräder de båda ytterligheterna i USA:s politik gentemot det latinska Amerika. Den förre deklarerade att USA såsom "civiliserad nation" hade rätt att intervensera i vanstyrda och vanmäktiga stater, han lössryckte Panama från Colombia, och han gav ofta uttryck åt den imperialistiska tankegång enligt vilken den mäktige och moderne inte blott bör hjälpa, utan också leda och befalla sin svage och felande broder. Franklin Roosevelt bekräftade i sitt första budskap till kongressen i mars 1933 en redan påbörjad kursändring i amerikansk politik. Det gällde, förklarade han, att genomföra en "den goda grannens politik". Därmed ville han fastslå att USA var och borde uppträda som en stat bland andra likaberättigade stater och att,

mera konkret, någon interventionsrätt för unionen inte kunde hävdas. Dessa grundsatser har sedermera varit vägledande för nordamerikansk politik, och deras tillämpning har, trots alla bakslag och konflikter, medfört en stor förbättring av förhållandet mellan de amerikanska kontinenterna.

Franklin Roosevelt omsatte omedelbart de nya principerna i handling. På den panamerikanska konferensen i Montevideo 1933 antogs ett uttalande mot en stats intervention i en annan stats inre eller yttre affärer, och tre år senare i Buenos Aires beslöts ett ånklarare och mera generellt avståndstagande från interventionspolitiken. År 1934 drogs

de amerikanska trupperna bort från republiken Haiti, och USA hade inte längre någon väpnad styrka inom en annan stats område.

"Den goda grannens politik" var förutsättningen för det intima samarbete som kom till stånd under och efter det andra världskriget, även om den yttre faran, den relativa isoleringen från Europa och de enormt ökade ekonomiska förbindelserna mellan Amerikas stater bidrog till den snabba utvecklingen. De tungrodda panamerikanska konferenserna kompletterades genom möten mellan utrikesministrarna. En utrikesministerkonferens i Havanna 1940 tog det första steget hänemot Monroedoktrins

omvandling till ett panamerikanskt säkerhetssystem. Den resolverade nämligen att "varje angrepp av en icke amerikansk makt mot en amerikansk stats territoriella integritet, suveränitet eller politiska oberoende skall betraktas som en angreppshandling mot de stater som undertecknar denna deklaration". Nästa utrikesministermöte, i Rio de Janeiro 1942, upprättade ständiga organ för diskussion av militära och politiska försvarsfrågor och anbefallde alla stater att bryta förbindelserna med axelmakterna. Den sistnämnda rekommendationen följdes, om också sent och motvilligt av Chile och Argentina; efter hand gick alla latinamerikanska stater med i kriget, och Brasilien sän-

de rent av en division till Europa.

Samarbetet kröntes av Rio-pakten av den 2 september 1947. Pakten förklarar "att ett väpnat angrepp av någon stat mot en amerikansk stat skall betraktas som ett angrepp mot alla de amerikanska staterna och att följaktligen var och en av de fördragsslutande staterna förbinder sig att lämna hjälp mot angreppet i utövning av den inneboende rätt till individuellt och kollektivt självförsvar som erkännes i artikel 51 av Förenta nationernas stadgar". Denna överenskommelse är vidare än Havannapakten, i det att inte blott angrepp från en europeisk stat, utan angrepp från vilken som helst stat — även en amerikansk stats angrepp på en annan amerikansk stat — medför plikt till kollektiv hjälpaktion. Huruvida ett angrepp föreligger bestämmes av ett konsultativt råd, där alla staterna är representerade och som beslutar med två tredjedels majoritet. I anslutning till dessa bestämmelser lovar de

amerikanska staterna att i sista hand lösa tvister genom skiljedom eller förlikningsförfarande. Den panamerikanska rörelsen har med denna pakt efter sextio år av högst skiftande öden utnynnats i en formlig allians.

*

Närmast före och under kriget framstod i första rummet de sydamerikanska riktningar vilka önskade ett närmande till eller i varje fall goda förbindelser med de nazistiska och fascistiska regimerna som USA:s motståndare i Sydamerika. Den påtagliga labiliteten i de sydamerikanska staterna — i grunden beroende av bristen på fasta åsikter inom stora folkgrupper — framträdde i en tendens att anknypa till de regimer som syntes på väg att segra. Denna anpassningsvilja förbands hos många med ideologiska sympatier och nationella aspirationer som enligt den nordamerikanska uppfattningen måste bli farliga inte blott för USA:s, utan för hela Amerikas oberoende.

I stora stater som Brasilien och än mer Argentina fanns riktningar som mer eller mindre klart och medvetet tänkte sig möjligheten att med Hitlers stöd eller vänskap vinna en dominerande ställning inom kontinenten. Att Hitlers stöd innefattade nazistiskt förtryck, medan USA utnyttjade sin maktställning med den största moderation, var inte uppenbart eller bestämmande för alla

— lika litet som för det nazistiska Tysklands frivilliga hjälpare i Europa. Den fara som låg i dessa rörelser lyckades den amerikanska diplomatin och framför allt de amerikanska vapnen bemästra. Segrarna i Nordafrika och på Stilla havet var det avgörande slaget mot Hitlers medlöpare och imitatorer i Sydamerika. Då de argentinska militärer som tydligast anknöt till nazismen gick

till revolt 1943 var axelns makt redan bruten, och man fick nöja sig med att motta tyrannernas flyktingar i stället för deras arméer.

Efter kriget är det den andra

stora diktaturrörelsen i modern politik, kommunismen, som programmatiskt hotar det goda

förhållandet mellan Sydamerika och USA. Den har stöd i viktiga omständigheter: i möjligheten att vädja till nationalismen i länder där det amerikanska kapitalet — trots de väldiga förbättringar dess investeringar möjliggjort — är en ständig erinran om svagheten och beroendet; i de sydamerikanska arbetarnas fattigdom och obildning, som gör det svårare här än på andra håll att appellera till frihetskänslan och lättare att spela på revolutionära strängar. Trots detta ter sig kommunismens utsikter inte stora, särskilt med tanke på den katolska kyrkans ställning; utsikterna försvagas i den mån man genom jordbruksreformer och sociala reformer lyckas mildra det ofta blott halvt medvetna missnöjet. Genom sin finansiella hjälp bidrar USA till framsteg som bryter uteden av kommunismens propaganda.

Argentina, Sydamerikas ekonomiskt mest moderna och aktiva stat, har sedan länge stått i ett motsats- och konkurrenfhållande till USA. Under åren närmast efter 1943 års statskupp var situationen ytterst spänd, och även om den sedermera förbättrats, är både de diktatursträvanden och den nationalism som präglar Peróns regim en fara för förbindelserna, allra helst som perönismen — på samma sätt som nazism och kommunism — söker utvidga sitt inflytande och sitt politiska system även till andra stater. Å andra sidan torde den perönistiska aggressiviteten hos andra sydamerikanska folk inge en oro som tar sig uttryck i närmande till USA, den enda makt som med säkerhet kan sätta spärr för en argentinsk erövringspolitik. För exempelvis Brasilien, Chile och Uruguay synes perönismen därför för närvarande spela en roll liknande kommunismens för Västeuropa — den accentuerar värdet av anknytningen till USA.

Den nordamerikanska interventionspolitiken av Theodore Roosevelts typ är uppgiven. Någon gång har det visserligen antytts att USA borde bli demokratins polis i Sydamerika och på ett effektivt sätt inskrida mot diktaturer, men med tanke på de talrika omkastningarna i de latinska staterna ter sig denna tankegång verklighetsfrämmande; bortsett från mera principiella skäl skulle polisen helt enkelt få för mycket att göra och alltför mycket lockas att stanna på platsen såsom permanent kontrollant. Att man avstår från intervention innebär att varje fast etablerad regim godtas, men inte total passivitet. Genom att vägra att erkänna nya statsledning och framför allt genom sin ekonomiska politik kan USA inom vissa gränser påverka utvecklingen. Kravet på försiktighet härutinnan har emellertid blivit allt tydligare. Vid 1946 års presidentval i Argentina var USA:s önskan att

Argentinske utrikesministern Juan Bromaglia (t. v.) skakar hand med senator Arthur Vandenberg, USA, vid konferensen i Rio.

hindra valet av Perón så påtaglig att man med visst fog kunde tala om ett val mellan Perón och Braden (biträdande utrikesminister i USA, förut ambassadör i Buenos Aires), och denna paroll bidrog enligt allmän uppfattning att ge Perón segern. Nära nog lika påtagligt var att den nordamerikanska diplomatin år 1945 arbetade för att få bort Vargas, ett förhållande som den ännu populära f. d. diktatorn utnyttjat till propaganda mot USA. Det är exempel som manar till återhållsamhet eller åtminstone ytterlig diskretion i kritiska lägen.

Behovet av krediter är nu som förr det mest trängande skälet för de sydamerikanska staterna att hålla sig väl med USA. Detta behov har fått ökad eller åtminstone mera uppenbar politisk betydelse genom att länen i helt annan omfattning än förr ges av staten eller i varje fall under statlig kontroll. De väldiga bidrag som USA i denna form ger till framstegsarbetet i Sydamerika är ägnade att på lång sikt göra de understödda staterna mäktigare, rikare och mera jämlika i förhållande till bidragsgivaren. Därmed uppstår på lång sikt nya problem, som här ej kan beröras.

*

Alla jag talat med är ense om att inte blott de politiska förbindelserna sedan några årtionden blivit intimare de båda kontinenterna emellan, utan att också de personliga, folkpsykologiska relationerna förbättrats. Fortfarande möter i Sydamerika den attityd som kan betecknas som den aristokratiska fattigdomens: mot det materiella framsteget ställer man förfining, smak, belevnhet, själfullhet. Men uppskattningen av USA, av nordamerikanen, har stegrats, delvis av samma orsaker som varit verksamma hos de västeuropeiska folken.

Schematiskt kan sägas att utvecklingen i USA under senare tid medfört förändringar som man värderar och att utvecklingen i världen givit ett åskådningmaterial som skärper värderingen av dessa förändringar. Den imperialism som kritiserades kring sekelskiftet har vikit för "den goda grannens politik", och den ter sig mild, uppfattas knappast längre som en imperialism, i jämförelse med den nazistiska och den kommunistiska aggressionen. Den okontrollerade kapitalism som ansågs präglade USA har stävjats genom

statliga ingripanden och kontroller, sociala reformer och en mäktig arbetarrörelse. I stället för den kulturella fattigdom som tidigare kunde påstås höra ihop med det ekonomiska framsteget har trätt litterär och vetenskaplig blomstring. Just de intellektuella kretsar som förr utformade en mot nordamerikanen riktad ideologi har varit tillgängliga för denna den växande kulturens tysta propaganda. Många som förr reste till Paris eller London söker sig nu — då den gamla världens villkor relativt och absolut försämrats — till USA, och vid dess universitet har under senare år i genomsnitt 4.000 sydamerikanska studenter varit inskrivna.

Inom alla grupper utanför ytterlighetsriktningarna finner man bekräftelse på att panamerikanismen sakta förvandlas till något mer än ett geografiskt-

politiskt begrepp. Särskilt är förskjutningen tydlig inom vad man kan kalla liberala och socialdemokratiska partier och rörelser. Representanter för dessa grupper är ivriga att betona att det i dag är lika naturligt att uppskatta USA som det förr var naturligt att inte göra det. USA har upphört att vara ett hot och för allt flera blivit

ett föredöme — det har enligt Monroes tanke förblivit vänet för den södra kontinentens oavhängighet.

(Med denna artikel avslutas den sydamerikanska serien. Föregående artiklar har varit införda den 27, 29 och 31 december, 3, 5, 10, 13, 15, 17, 20, 21, 24, 25 och 27 januari.)

Jan. 11 l. 4 ut. 1 m.
19 k.
S: a 28